

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عقاید خاصه شیعه

کرایش فقه و اصول

درس ۹

استاد: حجت الاسلام والمسلمین طبسی

آموزشیار: آقای کارگر

مقدمه:

زیارت قبور و مشاهد از جمله‌ی مباحثی است که در محافل علمی و دینی مسلمانان مورد بحث واقع شده است و دیدگاه‌های مختلفی نسبت به جواز و عدم جواز آن مطرح گردیده است. چنانچه در درس پیشین اشاره کردیم زیارت قبور پیامبر اکرم (ص) و ائمه معصومین (ع) از دیدگاه قرآن، سنت، عمل صحابه و عقل نه تنها مجاز، بلکه عملی دارای استحباب می‌باشد.

در بررسی نظرات مختلف، دیدگاه ابن تیمیه مطرح گردید که ایشان قائل به منع زیارت پیامبر خدا (ص) بودند. در این درس در پی بررسی موضع‌گیری‌های علمای اهل سنت در برابر دیدگاه ابن تیمیه به نقل احادیثی از پیامبر (ص) در باب زیارت قبور خواهیم پرداخت، آن‌گاه نمونه‌هایی از سیره و روش صحابه و تابعین در زیارت قبور را ذکر خواهیم نمود.

موضع گیری علمای اهل سنت در برابر توهمات ابن تیمیه

با عنایت به آنچه گذشت ، روشن شد که زیارت بنابر دلیل های چهارگانه عملی شرعی است و در این باره پندارهای ابن تیمیه هیچ ارزش علمی ندارد. البته عالمان اهل سنت در برابر چنین عقیده فاسدی موضع گرفته اند.^۱

۱. قسطلانی می گوید : گفتار ابن تیمیه در مورد منع زیارت پیامبر خدا (ص) از زشت ترین مسائلی است که از وی نقل شده است.^۲

۲. نابلسی می گوید : این نخستین گرفتاری نیست که ابن تیمیه و پیروانش در آن قرار گرفته اند ؛ چرا که او سفر برای زیارت بیت المقدس را نیز گناه شمرده و از توسل نمودن انسان به خداوند به وسیله پیامبر یا ولی از اولیای خدا نهی کرده است . این گونه فتواها که نشانه سبک سری شرم آور او است موجب شد که علما به طور قاطع در مقابل ابن تیمیه و پیروان او بایستند ، به گونه ای که حصنی دمشقی در کتاب مستغلی او را رد کرده و به کفر وی تصریح نموده است.^۳

۳. غزالی می گوید : هر کسی در زمان حیات پیامبر(ص) با مشاهده آن حضرت تبرک می جست ، باید بعد از رحلتش به واسطه زیارت آن حضرت تبرک بجوید . جایز است انسان برای زیارت پیامبر(ص) بار سفر ببندد و حدیث « لا تشد الرحال » مانع از این عمل نیست.^۴

۴. عزامی شافعی می گوید : ابن تیمیه بر جناب پیامبر(ص) نیز جسارت نمود و گفت : بار سفر بستن برای زیارت آن حضرت گناه است . . . .^۵

۵. هیشمی شافعی بعد از آن که جواز زیارت قبر پیامبر خدا (ص) را با دلایلی ثابت می کند می گوید : اگر کسی ایراد بگیرد و بگوید چگونه شما بر جواز زیارت و سفر برای آن ، اتفاق نظر علما را مطرح کرده اید ، در حالی که ابن تیمیه (از متأخرین حنبلی ها) مشروعیت زیارت و سفر برای آن را انکار کرده است !؟

^۱ نویسنده عون المعبود می نگارد : « و اعلم أن زيارة قبر النبي أشرف من أكثر الطاعات و أفضل من كثير المندوبات لكن ينبغي لمن يسافر أن ينوي زيارة المسجد النبوي ثم يزور قبر النبي و يصلی و يسلم عليه اللهم ارزقنا زيارة المسجد النبوي و زيارة قبر النبي أمين » ؛ عون المعبود ، ج ۶ ، ص ۲۵ . نووی دمشقی می گوید : « فصل فی زیارة قبر رسول الله (صلی الله علیه وآله) و أذکارها : إعلم أنه ينبغي لكل من حج أن يتوجه إلى زیارة رسول الله (صلی الله علیه وآله) ، سواء كان ذلك طريقه أو لم يكن ، فإنه زیارته (صلی الله علیه وآله) من أهم القربات و أربح المساعي و أفضل الطلبات . ۲. الأذکار النوویة ، ص ۲۰۴ .

ابوصلاح حلبی می نویسد : « زیارة رسول الله (صلی الله علیه وآله) عند قبره و كل واحد من الأئمة (عليهم السلام) من بعده فی مشاهدتهم من السنن المؤكدة و العبادات المعظمة ، فی كل جمعة أو فی كل شهر أو فی كل سنة إن أمكن ذلك ، و إلا فمرة فی العمر . و من لم يتمكن من زیارة النبي (صلی الله علیه وآله) و الأئمة (عليهم السلام) بحيث قیورهم لبعده داره أو لبعض الموانع فليزر من شاء منهم من حيث هو مصحرا أو من علو داره أو من مصلاه فی كل يوم أو فی كل جمعة أو فی كل شهر . الكافي فی الفقه ، ص ۲۲۳ .

^۲ ارشاد الساری : ج ۲ ، ص ۳۲۹

^۳ الحضرة الانسية فی الرحلة القدسية : ص ۱۲۹

^۴ احياء علوم الدين : ج ۲ ، ص ۲۴۷

^۵ فرقان القرآن : ص ۱۳۳ ؛ ر . ك . : الغدير : ج ۵ ، ص ۱۵۵

در جواب می‌گوییم: مگر ابن تیمیه کیست و چه ارزشی دارد که به او توجه شود و یا در مسائل اسلامی و دینی، به عنوان مرجع شناخته شود تا نظر او به اجماع علما خلل وارد سازد. بسیاری از دانشمندان اسلامی سخنان فاسد و دلایل سست او را نقد کرده‌اند و لغزش‌های ابلهانه و تخیلات ناموزون او را آشکار ساخته‌اند...^۱

کوتاه سخن این که احادیثی که حافظان و محدثان اهل سنت در این زمینه نقل کرده‌اند، به حد استفاصه و بلکه به درجه تواتر رسیده است. علاوه بر آن، عمل و رفتار اصحاب و نیز زیارت بلال و سفر وی برای زیارت قبر پیامبر خدا (ص) که در برابر دید عموم صحابه انجام گرفت که اگر خود اصحاب نیز شاهد این عمل نبودند دست کم خبر آن به گوششان می‌رسید، با این حال در برابر چنین عملی هیچ اعتراضی نکرده‌اند.

هم چنین عمر از کعب الاحبار دعوت کرد تا قبر پیامبر خدا (ص) را زیارت کند و هیچ یک از صحابه با عمل وی مخالفت نکردند.

می‌توان گفت که بعضی از دلایلی که ارائه شد محکم‌ترین و قوی‌ترین دلیل بر جواز زیارت خصوص قبر پیامبر خدا (ص) است و افزون بر جواز، بیان گر رجحان و استحباب آن است؛ چرا که در برخی از روایات به زیارت امر شده است و عموم علما از آن امر، استحباب را فهمیده‌اند تا جایی که ابن حزم اندلسی آن را بر وجوب حمل کرده که حداقل یک مسلمان باید در طول عمرش، یک بار به زیارت قبر پیامبر خدا (ص) برود.^۲

زیارت قبور و مشاهد

مطالبی که گذشت درباره زیارت قبر پیامبر خدا (ص) بود، اکنون سخن در زیارت دیگر قبور است که در مشروعیت این زیارت به سان زیارت قبر پیامبر (ص)، نزاعی نیست و خود آن حضرت به زیارت قبور می‌شتافت و مسلمانان را بر این عمل ترغیب می‌کرد و آن بزرگوار به زیارت قبر مادرش آمنه بنت وهب می‌رفت. سیره مسلمانان نیز چنین بود که به زیارت قبور مسلمانان می‌شتافتند.

البته در این مورد احادیثی نیز از پیامبر خدا (ص) نقل شده است که به چند نمونه آن اشاره می‌گردد:

حدیث یکم: پیامبر خدا (ص) فرمود:

اتتوا موتاکم فسلّموا علیهم - أو صلّوا - فانّ بهم عبرة؛

به زیارت مردگانتان بروید و بر آنها سلام یا - صلوات - بفرستید؛ چرا که آنان مایه عبرت شما هستند.^۳

حدیث دوم: پیامبر خدا (ص) همواره در آغاز سال به زیارت قبور شهیدان می‌آمد و می‌فرمود:

السلام علیکم بما صبرتم، فنعم عقبی الدار؛^۴

سلام بر شما به خاطر استقامت و صبرتان! پس سرانجام آن سرا چه نیکوست.

^۱ الجوهر المنظم فی زیارة القبر المکرم: ص ۱۲، الغدیر: ج ۵، ص ۱۱۶، کشف الارتیاب: ص ۳۶۹.

^۲ التاج الجامع للاصول: ج ۲، ص ۳۸۲.

^۳ اخبار مکه: ج ۲، ص ۵۲.

^۴ وفاء الوفاء بأخبار المصطفی: ج ۳، ص ۹۳۲.

ابوبکر، عمر و عثمان نیز در آغاز سال چنین می کردند، معاویه نیز در دوران حکومت خود آن گاه که در مراسم حج شرکت می کرد و به کنار قبور شهیدان آمده چنین می کرد.

راوی گوید: پیامبر خدا (ص) هنگامی که به دره ای که در آن شهدا مدفون بودند می رسید، می فرمود:

سلام علیکم بما صبرتم؛

سلام بر شما به خاطر استقامت و صبرتان.^۱

حدیث سوم: عایشه گوید: پیامبر خدا (ص) همواره در آخرین بخش از شب، خانه را به قصد زیارت بقیع ترک می کرد. وقتی وارد آن جا می شد، می فرمود:

السلام علیکم دار قوم مؤمنین، و آتاکم ما توعدون غدا مؤجلون و إنا إن شاء الله بکم لاحقون. اللهم اغفر لأهل البقیع الغرق؛

درود بر شما ای ساکنان خانه افراد با ایمان! آنچه به وقوع آن در آینده وعده داده شده اید، سراغ شما آمد و شما میان مرگ و روز رستاخیز به سر می برید. ما نیز - اگر خداوند بخواهد - به شما خواهیم پیوست، خداوندا! اهل بقیع غرقد را بیامرز.^۲

حدیث چهارم: ابن مسعود گوید: پیامبر (ص) فرمود:

ألا فوزوا القبور؛ فإنها تزهد فی الدنيا و تذکر الآخرة؛

آگاه باشید! از این پس قبور را زیارت کنید؛ چرا که شما را نسبت به دنیا بی اعتنا می سازد و جهان آخرت را به یاد می آورد.^۳

سیره و روش صحابه و تابعین در زیارت قبور

در روایات و تاریخ آمده است که زیارت برخی قبور در میان صحابه و تابعین رواج داشته و کسی عمل آنان را شرک تلقی نمی کرده است. اینک به چند نمونه از این شواهد اشاره می نمایم:

۱. حضرت ابوجعفر امام باقر (ع) می فرماید:

إن فاطمة بنت رسول الله (ص) كانت تزور قبر حمزة ترمه و تصلحه و قد تعلمته بحجر؛

فاطمه دختر رسول خدا (ص) همواره قبر حضرت حمزه را - که خدا از او خشنود باد - زیارت می کرد و آن را تعمیر و بازسازی نموده و سنگی را به عنوان علامت روی قبر گذاشت.^۴

۲. رزین گوید: حضرت ابو جعفر امام باقر (ع) فرمود:

إن فاطمة (س) كانت تزور قبور الشهداء بین الیومین و الثلاثة؛

حضرت فاطمه (س) همیشه قبر شهیدان را هر دو یا سه روز یک بار زیارت می کرد.^۱

^۱ همان: ج ۳، ص ۹۳۲.

^۲ همان: ص ۸۸۳.

^۳ سنن ابن ماجه: ج ۱، ص ۵۰۱؛ المستدرک علی الحیجین: ج ۱، ص ۵۳۱؛ اخبار مکه: ج ۴، ص ۵۳.

^۴ السنن الکبری: ج ۴، ص ۱۷۸، المستدرک علی الصحیحین: ج ۱، ص ۵۳۳، وفاء الوفاء بأخبار المصطفی: ج ۲، ص ۹۳۲.

۳. در روایتی نقل شده که حضرت علی (ع) می فرماید :

إن فاطمة (س) کانت تزور قبر عمّها حمزة رضی الله عنه کلّ جمعة فتصلّی و تبکی عنده ؛

حضرت فاطمه (س) هر جمعه قبر عمویش حمزه را زیارت می کرد و در آن جا نماز می گزارد و گریه می کرد.^۲

۴. ابن ابی ملیکه می گوید : عایشه را دیدم که قبر برادرش عبدالرحمان را (که بیرون مکه در مکانی به نام حبشی، درگذشت و در مکه دفن گردید) زیارت می کرد.^۳

همچنین می گوید : روزی عایشه برای زیارت به طرف قبرستان می رفت ، به او گفتیم : مگر رسول خدا (ص) از زیارت قبور نهی نفرمود ؟

گفت : آری ، نخست از زیارت قبور نهی کرد ؛ ولی بعدا دستور به زیارت قبور داد.^۴

۵. ذهبی در «سیر اعلام النبلاء» می نویسد : شخصی می گوید : سالی هارون الرشید پس از انجام حج به شهر مدینه وارد شد و به یحیی بن خالد گفت : شخصی را که آشنا به این شهر و مشاهد آن است ، برای من پیدا کن تا چگونگی نزول جبرئیل بر پیامبر(ص) و آمدن او نزد آن حضرت و زیارت قبور شهیدان را بیان کند.

یحیی نزد هر کس که می رفت او را به من راهنمایی می کردند . از این رو در پی من فرستاد ، من برای انجام این کار نزد هارن رفتم . برای فردا موقع عشا با هم وعده گذاشتیم . من در موقع مقرر بیرون آمدم ، آن ها نیز با شمع ها بیرون آمدند . پس هر موضع و مشهدی را که به آنان نشان می دادم ، آنها در آن جا نماز می خواندند و بسیار دعا می کردند و همین گونه تا طلوع فجر در همین حال بودند.^۵

قبوری که توسط مسلمانان زیارت می شده است

سیره مسلمانان از گذشته تا کنون بر این بوده که به زیارت قبور اصحاب ، صالحان و مؤمنان می رفتند و به آنها توسل می کردند و تبرک می جستند .^۶ اکنون به نمونه هایی از آنها اشاره می شود :

قبر بلال بن حمامه حبشی (م ۲۰ هـ)

ابن جبیر می نویسد : بلال بن حمامه حبشی مؤذن پیامبر خدا (ص) بود که در سال ۲۰ هجری در دمشق از دنیا رفت. بر روی قبر ، نام و تاریخ وفات او نگاشته شده است . دعا در این مکان با برکت ، مستجاب می شود.

^۱ المصنّف عبدالرزاق : ج ۳ ، ص ۵۷۲

^۲ همان : ج ۳ ، ص ۵۷۰

^۳ همان : ج ۳ ، ص ۵۷۰ حدیث ۷۱۱.

^۴ سنن الکبری : ج ۴ ، ص ۷۸ ، حدیث ۶۹۹۹ ، مسند ابی یعلی : ج ۸ ، ص ۲۸۴ ، حدیث ۴۸۷۱.

^۵ سیر اعلام النبلاء : ج ۹ ، ص ۶۴۶.

^۶ حمرای یکی از علمای اهل سنت می گوید : « شهدای احد وسیله رسیدن به آرزوهای ما هستند ، زیرا آن جا محل فرود آمدن رحمت های الهی بوده است . رسول خدا (ص) فرمود : برای پروردگارتان در دوران زندگی نسیم های روح بخشی است ، خود را در برابر آن قرار دهید ، بدون تردید این مکان محل فرود آمدن رحمت های الهی است . پس شایسته است زایران از این نسیم های ربانی بهره مند شوند . چگونه چنین نباشد در حالی که آنان دوستان خدا و وسیله های بزرگ ، به سوی پروردگار و رسولش هستند ، از این رو سزاوار است کسی که به آنها متوسل شده ، به آرزوهایش نایل و به درجات عالی فایز شود ، چون آنان کریمان زنده اند و کسی که به مقام بزرگ شهدا توجه کند ، محروم بر نمی گردد. الغدیر ، ج ۹ ، ص ۲۶۹ .

بسیاری از اولیا و خوبان - که برای زیارت قبر بلال می رفتند و بدان تبرک می جستند - همین امر را تجربه کرده اند.^۱

قبر سلمان فارسی (م ۳۶ هـ)

خطیب بغدادی در «تاریخ بغداد» می نویسد :

قبر سلمان هم اکنون مشخص و معروف است و در نزدیکی ایوان کسری قرار دارد. روی قبر ، بنایی ساخته شده و خادم و متولی دائمی دارد. من بارها آن قبر را زیارت نموده ام.^۲
ابن جوزی گوید : قلانسی و سمنون می گفتند : ما قبر سلمان را زیارت کردیم و به دیار خود بازگشتیم.^۳

^۱ رحلة ابن جبیر : ص ۱۹۵ ؛ ر . ک الغدیر : ج ۵ ، ص ۱۸۴ .

^۲ تاریخ بغداد : ج ۱ ، ص ۱۶۳ ، شماره ۱۲ .

^۳ تاریخ بغداد : ج ۱۳ ، ص ۱۱۵ ، شماره ۷۰۹۷ ، حلیة الاولیاء : ج ۱۰ ، ص ۳۱۱ .

چکیده :

۱. علمای اهل سنت در برابر سخنان ابن تیمیه درباره حرمت زیارت قبر پیامبر (ص) موضع گرفته و آن را مردود دانسته‌اند .
۲. بر اساس شواهد تاریخی مسلم، پیامبر اسلام (ص) خود به زیارت قبر مادرش آمنه بنت وهب، زیارت قبور شهیدان و زیارت بقیع می‌رفتند .
۳. بر اساس روایات، حضرت فاطمه (س) همواره به زیارت قبر عمویش حمزه، و نیز زیارت قبور شهدا می‌رفتند.
۴. در تاریخ آمده است که عایشه و هارون الرشید به زیارت قبور می‌رفتند .
۵. بر اساس شواهد تاریخی بسیاری از بزرگان مسلمین به زیارت قبر بلال حبشی و سلمان فارسی می‌رفتند و به آنها تبرک می‌جستند .